

Walter Burkert, Yunan Kültüründe Yakındoğu Etkileri, 172 sayfa, İthaki Yayınevi, Çeviren: Mehmet Fatih Yavuz, İstanbul, Eylül 2012, Birinci Baskı, ISBN: 978-605-375-232-5.

Bazı istisnai durumlar dışında eskiçağ tarihçileri her zaman Mezopotamya, Anadolu ve Yunan kültürleri arasındaki bağların varlığını kabul etmişlerdir. Kabul etmeyenler ise Yunan kültürünün kendisine has özellikleri olduğunu, kendi ananelerini kendilerinin oluşturduğu yönünde deliller sunma gayesi içerisindeyler. Bunu başarıp başaramadıkları konusu ise muammadır. Bu konudan yola çıkarak delilleri ve ispatları ile bize, Yakındoğu-Yunan kültürü ilişkisini anlatmaya çalışan Burkert¹, bu kitabında bunu başarmış gibi görünmektedir. Kitapta farklı olan bir nokta ise olaya felsefi bir bakış açısı ile yaklaşmış olup, bıkmadan bir sonraki bölümü okuma isteğini okuyucuda arttırmasıdır.

Mehmet Fatih Yavuz tarafından, birkaç küçük cümle düşüklüğü haricinde, başarılı bir çeviri ile elimize ulaşan “Yunan Kültüründe Yakındoğu Etkileri” isimli kitap, önsöz ve girişle (9-14) başlayıp, 3 bölümden oluşmakta, devamında ise sonuç (145-146), kısaltmalar (147), kitabın orijinalinde yer almayan ek kısaltmalar listesi (147-149) ve kaynakçadan (155-172) oluşmaktadır. Her ne kadar kitabın 3 bölümden oluştuğunu söylesek de yazar, içindekiler kısmına eklediği bazı başlıkları kitap içerisinde konunun bütünlüğü ile bağlantılı ayrı bir şekilde vermiştir. Ayrıca daha da önemlisi, giriş bölümü de dahil olmak üzere, her başlığın kaynakçasını bölüm sonunda, yine bahsettiği başlıklar altında belirtmiştir.

Giriş bölümünde amacını az çok belli eden yazar, “Doğu ve Batı Allah’ındır” diyerek sözlerine başlamaktadır. Eskibatu ve Eskidoğu kavramının ise ayrı tutulmasına felsefi bir yaklaşımla karşı çıkmaktadır. Yunan tarihinin popüler bir seviyeye ulaşmasında geçirdiği süreci ve doğu-batı arasında sürekli bağ kurulması gerektiğini örnek vererek okuyucuya sunuyor. Öyle ki yazar giriş bölümünün sonunda dahi bir kaynakça vererek iddiasını desteklemeye çalışmaktadır.

Birinci bölüme Göçmen Zanaatkârlar “Halkın Yararına Çalışan Zanaatkârlar” diye başlık atarak başlayan yazar, içindekiler kısmında belirtmediği bir alt başlık olan “Tarihi Arka Plan” (19-24) diyerek devam etmektedir. Burada Anadolu uygarlıkları ile Yunan ilişkisini ortaya koymaya çalışıp, Yunanlı tüccarların eskiden beri doğu ile olan ilişkisini ve Mezopotamya-Anadolu devletlerinde bu insanlara yapılan atıfları krali kayıtlar vasıtası ile açıklamaktadır. Yine aynı şekilde birinci bölüme ait “Yunan Dünyasında Doğu Malları” (24-31) başlığında ise Yunanlıların sürekli olarak doğu ile ilişki içerisinde olduğunu ve hiçbir zaman durmadığını, ayrıca Yunan bölgesindeki

¹ Yunan dini, Pythagoras ve takipçileri, Yakındoğu-Yunan ilişkileri gibi önemli konularda önde gelen isimlerden birisi olan Walter Burkert’in diğer önemli eserleri arasında Yunan dini, Homo Necans, Babil, Memphis, Persepolis ve Yunan Kültürünün Doğu Bağlamları sayılabilir.

Kitap Tanıtımı

buluntularda doğu etkisinin açık olarak görüldüğünden bahsetmektedir. “VIII. Yüzyılda Yazı ve Edebiyat” (s.31-38) isimli kısımda ise Yunan alfabesinin gelişiminde Suriye, Arami ve Fenike alfabelerinin etkisini örneklerle açıklamaktadır. Birinci bölümün son alt başlığı olan ve yine bir önceki konuyla bağlantılı olarak “Ödünç Kelimeler Sorunu” (s.38-43) başlığını atan yazar, özellikle ticari ilişkiler sonucunda ortaya çıkmış bir yabancı kelime olgusundan bahseder ve bunun Yunancadaki örneklerini açığa çıkarır. Daha öncede bahsettiğimiz gibi bu bölümün sonunda “Notlar” adı altında kaynakçayı belirten yazar, her bir alt başlığın kaynakçasını ayrı olarak belirtir.

İkinci bölümde “Bir Kâhin ya da Bir Şifacı”: Doğu’dan Batı’ya Büyü ve Tıp başlığını görmekteyiz. Hemen bu başlığın altında içindekiler kısmında yer almayan “Kutsalın Zanaatkârları”: Hareketlilik ve Aile Yapısı (s.57-61) diyerek devam etmektedir. Burada ise doğu ve batıdaki büyü meslek gruplarındaki benzerlikleri ve bunların uygulamalarını anlatır. Bunlar arasında doğu-batı kültürel benzerliklerini ortaya çıkarır. “Hepatoskopi” (s.61-66) diye bir başlıkla devam eden yazar, ciğere bakarak kehanette bulunma yöntemine değinmiş ve Etrüsk kültürü ile doğudaki bazı devletlerin kültürleri arasında bağ kurarak benzerlikleri ortaya koymuştur. Yine ayrı bir kısım olan “Temel Sunuları” (s.66-68) başlığıyla devam eden yazar, bina yapımında Girit ve daha öncesinde Suriye etkisinin görüldüğünü, kullanılan malzemeler ve figürlerde bunun kendisini açıkça gösterdiğini bildirmektedir. “Ritüel Arınma” (s.68-75) başlığında ise hastalıklardan kurtulmak için yapılan uygulama yöntemlerinin benzerliklerini ifade etmektedir. “Ölülerin Ruhları ve Kara Büyü” (75-81) kısmında, Mezopotamya ve Yunan destanları arasında bağ kurup, düşmanı alt ederken kullanılan büyülerin, Suriye kayıtlarında geçen benzerliklerini ortaya koyar. “Bedel” (s.81-83) başlığında ise takip edilmekten korkan insanların bu durumdan kurtulmak için bir kurbanda bulduklarını ve rahatladıklarını, bunun ise Mezopotamya’da olan örneklerinden birisi ile ilişkilendirerek, Atina Munikhia Artemis kültü ile benzerliklerini açıklamıştır. “Asklepios ve Aşgelatos” (s.83-85) başlığıyla devam eden yazar, Samos’taki Hera tapınağındaki üç bronz heykeldeki dua eden adam ve yanındaki köpek betimlemesi ile Babil’deki örnekleri arasında benzerlik kurmuştur. “Vecd Halinde Yapılan Kehanet” (s.85-88) kısmında kendinden geçen Yunanlı rahiplerin, Herodotos’ta anlatıldığını ve bunun örnekleri ile Mezopotamya’da sıkça karşılaşıldığını ifade eder. “Lamaştı, Lamia ve Gargon” başlıklı kısımda ise üzerinde yazılar olan tılsımlı boncuk ya da mühürlerin doğuda benzerleri olduğunu anlatır. Yazar bu bölümün sonunda da “Notlar” başlığı altında ayrı ayrı kaynakçayı belirtmektedir.

Üçüncü ve son bölüme gelindiğinde ise yazarın yine aynı çizgiyi devam ettirerek “Yada Aynı Zamanda Tanrısal Bir Şair”: Akadca ve Erken Dönem Yunan Edebiyatı ana başlığından sonra alt başlıklar halinde devam ettiğini görüyoruz. Bunların ilki ise Atrahasis’ten “Zeus’un Hilesi”ne olan kısımdır. (s.105-111) Burada Akad destanları, Gılgamış destanı ve Homeros’un Odysseia arasında bağ kurulmaktadır. “Gökyüzündeki Şikâyet”: İştâr ve Aphrodite (s.111-115) başlığı ile devam eden yazar, İlyada ve Odysseia’daki tanrıları işleyen sahnelerin doğudaki paralelleri ile bağlantı kurmaktadır. “Dünya’daki Aşırı Nüfus Artışı” (s.115-118) başlığıyla devam eden yazar, Atrahasis ile Kypria destanları arasındaki benzerliklerden bahseder ki iddiasının en güçlü olduğu kısım burasıdır. “Thebai’ye Karşı Yediler” (s.118-125) isimli kısımda ise Babil tanrısı

Kitap Tanıtımı

ile şeytanı yediler diye tabir edilenleri Akad büyü metinleri ile tasdik etmeye çalışmaktadır. “Doğu ve Yunan Destan Geleneğinde Ortak Stil ve Duruş” (s.125-129) isimli başlıktan sonra ise coğrafi tasvirlerdeki doğu-batı geleneğinin benzerliklerini Hattuşa ve Ugarit kökenli mitolojik deliller ile ortaya koymaktadır. “Fabllar” (s.129-132) kısmında ise özellikle hayvan fablları üzerinde durup, bunun sadece Mısır’da değil, aynı zamanda Sümerce ve Akadca bitki fablı türlerine de İbranice’de rastlanıldığını örnekler ile açıklamaktadır. Üçüncü bölümün son alt başlığı olan “Büyü ve Kozmogoni” (s.132-134) başlığında ise Yunan edebi metinlerinin çoğu zaman, Ugarit, Emar ve Sultantepe kütüphane örneklerindeki gibi rahipler tarafından kontrol edildiğini ifade ediyor.

Geneli itibari ile sürükleyici bir kitap olan “Yunan Kültüründe Yakındoğu Etkileri” dili itibari ile de açık ve anlaşılırdır. Olaylardaki bazı ilginç kısımlar okuyucunun dikkatini çektiği takdirde bir sonraki bölümdeki ilginçlikleri görebilmek için kitabın sayfasını hızlı çevirdiğinizi hissediyorsunuz. İfade edilmesi gereken bir başka husus ise Yunan-Doğu kültürleri arasındaki benzerliği kabul etmeyen az sayıdaki bilim adamı için böylesine kapsamlı bir çalışmanın yapılmış olmasıdır. Bu tarzda bir çalışma yapmak isteyen ya da fikir edinmek isteyenlerin mutlaka okuması gereken bir kitap olduğunu düşünüyorum.

Mehmet Yunus Akrep*

* Arş. Gör. Mehmet Yunus Akrep, Gümüşhane Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Eskiçağ Tarihi ABD, Gümüşhane.